

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1) BRAILLE NGWANAITSEELE 2013

MEMORANTAMO

MADUO: 70

Memorantamo o, o na le ditsebe di le 6.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO

POTSO 1

1.1 1.1.1 O boditse morwadie gore o batla eng fa gae gonne dikolo di ise di tswalelwe. O mmoditse gore fa a lwala ke eng fa a sa ye ngakeng ka ba mo romelela madi kgwedi le kgwedi. O kaile fa a tlaa mo isa ngakeng fa le tlhaba, mme fa a fola o boela kwa sekolong. (3)O ne a kgalemela Mosadimogolo a re o bogale mo ngwaneng. Boitumelo jwa Monnamogolo Keeditse fa Mmatshimo a goroga. (Tse tharo fela) 1.1.2 C/Mosadimogolo o ne a kgesa ngwana ntswa a busitswe ke bolwetse. (1) 1.1.3 Lebolelamading/lebolelateng. (1) 1.1.4 Ka maitemogelo a gagwe a sesadi, o ne a setse a bone gore ke nnete morwadie o imile jaaka a kaetse rraagwe mo malobeng e bile o kobilwe go tswa kwa sekolong. (2) 1.1.5 Mosadimogolo o ne a utlwile botlhoko tota ka ntlha ya fa a swabisitswe ke maitsholo a morwadie a go ima ntswa a mo rometse kwa sekolong go ya go ithuta. (2) 1.1.6 Ee – ke mo utlwela botlhoko gonne re ithuta ka diphoso tsa rona. Nnyaya – ke moipolai yo o sa lelelweng ka sengwe le sengwe se na le ditlamorago tsa sona ka a rometswe sekolong go ya go ithuta mme a fitlha a iphetola phate. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)1.1.7 Ee – ke ne ke tlaa mo tshola gonne e le madi a a se nang molato ka e le nna yo ke mo rumotseng/ Nnyaya - ke ne ke tlaa kopa dingaka go lemolola mpa ka ke sa itse rraagwe ngwana. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2) 1.1.8 Nnyaya – ga go a siama gonne motsadi a ka feleletsa a tlhokisitse ngwana rraaagwe/ Baratani ba ka tsenwa ke mogare wa leroborobo o o anameng le lefatshe ka bophara. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko). (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A:

30

1.2	1.2.1	B – letlelela baithuti go tsena sekolo le fa ba ntse ba imile.	(1)
	1.2.2	Go ima ga basetsana ba ba sa ntseng ba le bannye/Go ima ga bana ba dikolo. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(1)
	1.2.3	Go iphapa gotlhelele mo thobalanong. Go ikanyega mo molekaneng a le mongwe. Go dirisa dikgotlopo. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(3)
	1.2.4	Go belegisa bana ntswa e se baoki/Go sa tsene sekolo ka tlhomamo ga baithuti/go isa baithuti kwa bookelong. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(2)
	1.2.5	Ke go godisa bana ba bana ba bona/Ke go godisa bana ba ba se nang borraabo ka ntlha ya go ja mokaragana/ Go dirisa madinyana a bofelo go ruta bana go leka go ba naya bokamoso mme ba boe ba imile. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(2)
	1.2.6	Mo temaneng ya 1.1, ngwana fa a imile o busediwa kwa gae jaaka go dirilwe ka Mmatshimo, fa motemaneng ya 1.2 ba tlogelwa fela go tsweletsa dithuto.	(2)
	1.2.7	Ke ne ke tlaa ya tleleniking go batla thuso. Ke ne ke tlaa tshola ngwana ka e le mpho ya botlhokwa kgotsa e le ena fela yo ke ka tswang ke mo abetswe. Ke ne ke tlaa letlelela mosetsana go tshola ngwana mme ke kope batsadi go mo tlhokomela ke sa ntse ke tsena sekolo. Ke ne ke tlaa mo rotloetsa go ya tleleniking go batla thuso. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(2)
	1.2.8	A ka bo a ikiletse mo thobalanong ka gonne a sa ntse a tsena sekolo/a ka bo a dirisitse dithibelapelegi. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(2) [30]

KAROLO YA B: TSHOSOBANYO

POTSO 2

Temana		Karabo	
1.	Motswana wa maloba e ne e le petleke ya malemelagotlhe.	1.	Mo malobeng Motswana o ne a itse go le gontsi ka ga setso.
2.	Bana ba ne ba godisiwa ka molao le tolamo	2.	Bana ba ne ba rutiwa ka ga tshiamo le molao.
3.	Ba ne ba itse gore mogolo ke eng ka mogolo mongwe le mongwe e ne e le 'mma kgotsa rra' fa ngwana a bua le ena.	3.	Ba ne ba itse bagolo, gonne fa ba bua nabo ba ne ba re 'mma kgotsa rra'.
4.	Ngwana wa mosetsana o ne a tsaya molao mo go mmaagwe mme wa mosimane kwa kgotleng.	4.	Mosetsana o ne a laiwa ke mmaagwe fa mosimane a laiwa kwa kgotleng.
5.	Mosetsana o ne a rutiwa go apaya, go kgapha lelapa, go dila dipota le go ga metsi. Mosimane ena a rutiwa ka ga moraka, go disa motlhape, marele le dihutshane.	5.	Mosetsana o ne a rutiwa ditiro tsa lelapa fa mosimane a ne a rutiwa ka ga moraka.
6.	Kwa morakeng go ne go se na matepe le botswa gonne go ya le gore o itse moretlwa go le kae.	6.	Basimane ba ne ba itewa ka jalo ba ne ba se maroko le bobodu.
7.	Fa mosetsana le mosimane ba se na go šatlha sentle ba ne ba isiwa kwa bogwera le bojale go rutiwa ka tsa bonnatia le bosaditia.	7.	Fa ba tiile sentle ba ne ba romelwa kwa thabeng go rutiwa ka tsa bonna le bosadi.

Motswana o ne a itse go le gontsi ka ga setso. $\sqrt{}$ Bana ba ne ba rutiwa ka ga tshiamo le molao. $\sqrt{}$ Ba ne ba itse bagolo, gonne fa ba bua nabo ba re 'mma kgotsa rra'. $\sqrt{}$ Mosetsana o ne a laiwa ke mmaagwe fa mosimane a laiwa kwa kgotleng. $\sqrt{}$ Mosetsana o ne a rutiwa ditiro tsa lelapa fa mosimane a ne a rutiwa ka ga moraka. $\sqrt{}$ Basimane ba ne ba itewa ka jalo ba se maroko le bobodu. $\sqrt{}$ Fa ba tiile sentle ba ne ba romelwa kwa thabeng go rutiwa ka tsa bonna le bosadi. $\sqrt{}$

Diteng : (7)
Puo : (3)
[10]

MADUO A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO

POTSO 3

3.1	Go ikgapela R60 000 (Dikete di le masomethataro[masome-a-marataro])/ go bona tšhelete/madi/moputso.	
3.2	Go tsenela kgaisano. Go leletsa tsala a mmolelela ka ga go balola ga seno se. (E le NNGWE fela).	
	(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(1)
3.3	Morara, piere le apole/namune/perekisi/ratsuru. (Di le PEDI fela)	(2)
3.4	Go nonotsha megopolo ya rona.	(2)
3.5	A ngokela mongwe le mongwe go ka nna le kgatlhego ya go reka seno se/A lemosa batho leina la sebapatswa.	(2)
3.6	Boitumelo – Gonne o nole matute a a monate tota/ Gongwe o fentse kgaisano e e mo papatsong.	(2) [10]
POTSO	4	
4.1	B – bolwetsi jwa lebolelamading bo a bolaya.	(1)
4.2	Di ka anamisa bolwetse fa di dirisitswe ke motho yo o nang le bolwetse joo.	(1)
4.3	Go tsibosa batho go ikela tlhoko fa ba dirisa didiriswa tse di tlhagelelang mo papetlaneng ya 2/go gatelela/tobatsa/baya mo pepeneneng molaetsa.	(2)
4.4	Ee, monna yo o lebelela dilo ka letlhakore le le lengwe la gore banna ba tshwanetse go nna le makgarebe a mantsi.	(2)
4.5	Nnyaya, ka gonne mmui o lemosa mmaagwe moswi phoso e ngwana a e dirileng, ga a mo rotloeletse go amogela loso/mmui ga a fefofatse phoso ya ngwana a re o itirile phate.	
	(Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(2)
4.6	Boikotlhao ka gore ga a ka a reetsa dikgakololo tse a neng a di bolelelwa. (Dikarabo tsa batlhatlhojwa tse di nepagetseng di elwe tlhoko).	(2) [10]

PALOGOTLHE:

70

POTSO 5

	PALOGOTI HE VA KAROLO VA C	30
5.6	Tiro e nna botlhofo fa e pataganetswe.	(2) [10]
5.5	Fela, botlhokwa jwa go buisana lo lebagane bo sa ntse bo amogelwa ke batho botlhe lefatshe ka bophara/Fela, botlhokwa jwa buisana lo lebagane bo sa ntse amogelwa ke batho botlhe lefatshe ka bophara.	(2)
5.4	O kgonne go bona yo mongwe mo matlhong gore o ikutlwa jang ka se a se umakang.	(2)
5.3	Bona bo butswa ka bonako mo molelong wa leiso/Morutabana o buile le bona gore ba tsene sekolo ka tlhomamo.	(2)
5.2	Seno se kgonega mo puisanong e tshwana le ya lekwalo/seno se a kgonega mo puisanong e tshwana le lekwalo.	(1)
5.1	Leno ke lebaka la ntlha le pitso e ka bilediwang lona.	(1)